

PÄÄKIRJOITUS

SIVISTYSTÄ VAPAASTI VASTAVIRTAAN

ONKO VALTIONVALLAN ohjaukseen valjastettu sivistystyö vapaa ja mitkä kriteerit sopivat sen arviointiin? Vai vaako vapaata sivistystyötä kenties Tukholman syndrooma? Kun kaikkia elämänalu-eita arvioidaan kansallisen talouden suoritus- ja kilpailukyvyyn mittareilla, tarkoittaako se, että sivistystyön tuho on väistämätön?

On antoisaa lukea pohdintoja ja vastauksia näihin kysymyksiin 14 kirjoittajan *Vapaa, vallaton ja vangittu sivistystyö* -pamfletissa.

Kirja pitää elossa keskustelua nykypäivän valtavirtaan nähden ”toisenlaisesta” koulutuksesta, sen tarpeesta, käytännöistä ja mahdollisuuksista. Oikeastaan kirjan kaikki kirjoitukset nousevat samasta suosta: ihanteellisuuden katoamisesta ja vaihtoehdottomuudesta. Kaikki tämän hetken valinnat ja päätökset tehdään talouden rautahäkissä seuraavan kvartaalin tulokseen tähdäten. Välttämättömyys on uusi normaali, ja siihen alistuminen on hyve.

VAIHTOEHDOTTOMAN KAUDEN VAIHTOEHDOT

Professori Jyri Mannisen mukaan sivistystyön perinnettä ja alkuperäistä tehtävää nakertavat esimerkiksi nykyinen lainsäädäntö ja painopistealueet,

laatu- ja kehittämisavustukset ja laatutyö sekä myös opistojen vakiintuneet työtavat ja koulutussuunnittelun mallit.

Vapaa sivistystyö on kaikkien muiden julkisten palvelujen tavoin oppinut perustelemaan tarpeellisuuttaan rahassa mitattavilla hyödyillä, jotka edelleen kertautuvat maan kilpailukyvyyn paranemisenä. Yksilön hyvinvointikaan ei enää tunnu riittävän perusteeksi. Hyvinvointi on hyödyllistä siksi, että se auttaa kansalaista jaksamaan töissä ja osallistumaan osaamispanoksellaan kilpailukyvyyn kohottamistalkeisiin.

Yritysten kilpailukyvyyn ja yksilön hyvinvoinnin edistäminen eivät enää sovit yhteen, kuten saatettiin ajatella vielä muutama vuosikymmenen sitten. Nykyään enemmän kuin koskaan kilpailukykyä yritetään parantaa asettamalla työnteko ihmiselämän tärkeimmäksi päämääräksi ja työelämässä menestyminen ihmisarvon mitaksi. Vielä jokin aika sitten oli tavallista kuvata utopioita, joissa ihminen vähitellen vapautuu välttämättömästä työnteosta ja saa enemmän aikaa perheelle, yhteisöille, harrastuksille, taiteille ja itsensä sivistämiselle.

Nyt 2010-luvulla nämä utopiat ovat harhakuivia. Talouselämän etuja ajavat tahot tuomitsevat *down shiftaajat*, elämän leppoistajat, konsumerismin krii-

JOKIN AIKA SITTEN OLITAVALLISTA LUODAA
UTOPIOITA, JOISSA IHMINEN VÄHITELLEN VAPAUTUU
VÄLTTÄMÄTTÖMÄSTÄ TYÖNTEOSTA. 2010-LUVULLA
NÄMÄ UTOPIAT OVAT HARHAKUVIA.

tikot ja *degrowth*-liikkeen kannattajat vastuuttomiksi siksi, että nämä asettavat maapallon kantokyvyn ja oman sekä läheistensä elämänlaadun yritysten voittoja ja omaa palkkaa tärkeämmälle sijalle.

Pamfletissa opetusneuvos Juha Sihvonon käsittelee kiinnostavasti uudelleen vanhaa kysymystään siitä, ovatko vapaat sivistystyöt tehty ja onko koulutuksen kehittäminen tehnyt sivistystyön tarpeettomaksi. Sihvononhan tuli väitöskirjassaan johtopäätökseen, että ”niin kauan kuin ihmistä ei ole alistettu pelkäksi työvoimaksi, niin kauan tarvitaan vapaata sivistystyötä”. Nyt hän päivittää tuolloista johtopäätöstään muotoon: ”vapaata sivistystyötä tarvitaan yhä edelleen, jotta ihmistä ei voida alistaa pelkäksi työvoimaksi.”

Kasvatusfilosofi Jyrki Hilpelä ja yliopistonlehtori Ari Sivenius puolestaan ehdottavat, että ”sivistystyön tulee saada ihmiset ajattelemaan, lukemaan kirjoja, ottamaan etäisyyttä vallitsevaan ja tekemään jotakin itse maailman parantamiseksi.”

2010-luvun Suomessa nämä ehdotukset ovat radikaaleja!

NATIONALISMISTA INTERNATIONALISMIIN

Sivistyksen suuntaa pohdittaessa on aiheellista muistella, mitä Martha Nussbaum kirjoittaa kirjassaan *Taloukskasvua tärkeämpää* (2011) nykyajan maailmankansalaisesta: he ovat edeltäjiään paljon suoremmin riippuvaisia lajitovereista, joita eivät ole koskaan tavanneet. Kuten kauppa ja markkinat ovat nykyään globaaleja, myös taloudelliset, ekologiset,

uskonnolliset ja poliittiset ongelmat ovat maailmanlaajuisia. Niiden ratkaisemisesta ei ole toivoa, elleivät toisilleen tuntemattomat ja etäiset ihmiset ryhdy uudenlaiseen yhteiseen ponnisteluun. Ilmastonmuutos, ympäristön ja uhanalaisten eläinlajien suojeleminen, energiantuotantoon liittyvät riskit, ydinaseiden uhka, kaupankäynnin vähimmäisehdot, tuotannon ja työvoiman liikkuminen ja kielolisten työolojen turvaaminen sekä ihmiskaupan ja orjuuden torjuminen edellyttävät tehokkaita monikeskisiä ja ylikansallisia järjestelmiä.

”Globaali talous on tehnyt meistä kaikista osallisia meille etäisimpienkin ihmisten elämään. Yksinkertaisimmatkin kulutuspäätöksemme vaikuttavat niiden ihmisten elintasoon, jotka jossain kaukaisessa maassa valmistavat haluamiamme tuotteita. Arkiset toimemme rasittavat ympäristöä koko planeetalla. [...] Koulutuksen pitäisi valmentaa ihmisiä keskustelemaan mielekkäästi näistä kysymyksistä, tuntemaan itsensä koko maailman kansalaisiksi eikä vain amerikkalaisiksi, intialaisiksi tai eurooppalaisiksi. Jos kansainväliselle yhteistoiminnalle ei anneta vahvaa perustaa kouluissa ja yliopistoissa, ihmisten välinen vuorovaikutus luultavasti hoidetaan markkinoilla tapahtuvaa vaihtoa säätelevien kapea-alaisen normien mukaan. Silloin ihmiset nähdään ennen muuta hyödyn tavoittelun välineiksi.” (Nussbaum 2011, s. 98.)

Heikki Silvennoinen